TSEA28 Datorteknik Y (och U)

Föreläsning 11

Kent Palmkvist, ISY

LINKÖPINGS UNIVERSITET

Dagens föreläsning

- Kort titt på 68000 implementationen
- Generella egenskaper hos CISC
- Alternativ struktur: RISC
- Introduktion till pipelining

Praktiska kommentarer

- Labutrustning i MUX1 har tagits bort
  - Labbet används i andra kurser
  - Distansutrustning kommer finnas kvar i MUX2
- Laboration 4 simuleringslabb
  - Arbeta ensam eller i grupp om max 2 personer
  - Redovisning i labb, kräver dokumenterad lösning
    - Lämpligen mha excelblad från hemsidan
    - Räcker inte med binärdata i lmia
  - Körs på linux (Ubuntu), dvs inte MUX-maskinerna
    - Asgård, olympen, egypten, SU25, thinlinc
  - Lmia kräver stor skärm

Processorarkitektur inkl CU

- Exempel på maskininstruktioner som ska kunna utföras

Op-code	M eller T

Op-code	Namn		Operation
0 0 0	LOAD	R0,M	[R0] <- [M]
0 0 1	LOAD	R1,M	[R1] <- [M]
0 1 0	STORE	M,R0	[M] <- [R0]
0 1 1	STORE	M,R1	[M] <- [R1]
1 0 0	ADD	R1,R0	[R1] <- [R1] + [R0]
1 0 1	SUB	R1,R0	[R1] <- [R1] – [R0]
1 1 0	BRA	T	[PC] <- T
1 1 1	BEQ	T	Om [Z] = 1 då [PC] <- T

- CU innehåller mikroprogrammet som genererar alla styrsignaler
- Addresseringsmode och opcode specialhanteras i CU

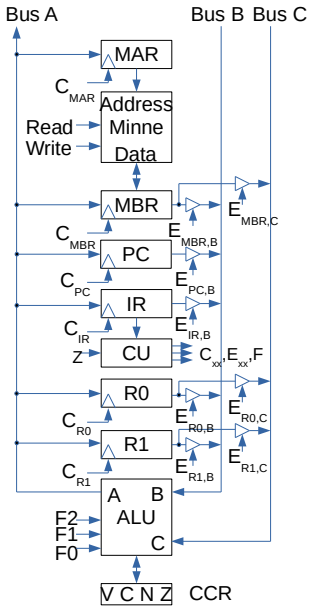

Kontrollenhetens (CU) inre

uaddr	Addrsel	kontrollsignal	Addr	
0	+1	$E_{PC,B}$ = 1, F2F1F0 = 0,0,0, C_{MAR}	-	; Fetch
1	+1	$E_{PC,B}$ = 1, F2F1F0 = 0,1,0, C_{PC}	-	
2	+1	Read=1,C_{MBR}	-	
3	+1	$E_{MBR,B}$ = 1, F2F1F0 = 0,0,0, C_{IR}	-	
4	K1	-	-	
k (5)	+1	$E_{R0,B}$ = 1, F2F1F0 = 0,0,0, C_{MBR}	-	; STORE
k+1 (6)	+1	$E_{IR,B}$ = 1, F2F1F0 = 0,0,0, C_{MAR}	-	
k+2 (7)	1	Write=1	0	
l (8)	Z	-	l+2	; BEQ
l+1 (9)	1	-	0	
l+2 (10)	1	$E_{IR,B}$ = 1, F2F1F0 = 0,0,0, C_{PC}	0	

```
 0  00000 0000 000001 01000000 000 00
 1  00000 0000 000100 01000000 010 00
 2  00000 0000 000000 00000000 000 10
 3  00000 0000 001000 10000000 000 00
 4  00000 1000 000000 00000000 000 00
 5  00000 0000 000010 00010000 000 00
 6  00000 0000 000001 00100000 000 00
 7  00000 0001 000000 00000000 000 01
 8  01010 0101 000000 00000000 000 00
 9  00000 0001 000000 00000000 000 00
10  00000 0001 000100 00100000 000 00
```

Varje rad i ROM
5 bit addr
4 bit ccrsel
6 bit Cxx
8 bit Exx
1 bit Read
3 bit Fx
1 bit Write

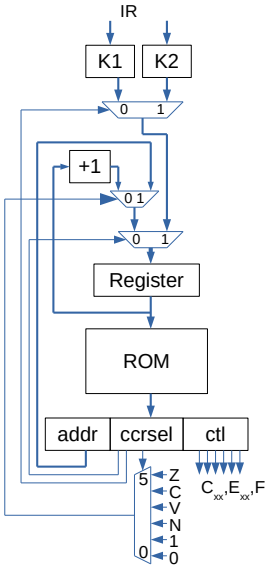

Processorarkitektur Laboration 4 (MIA)

- Simuleringsmodell för övning på mikroprogrammering
- Fördefinierad datorarkitektur med en databuss
- Maskinspråksmodell
  - Primärminne (256 ord a 16 bitar)
  - 4 generella register
  - PC (Program Counter)
  - 4 flaggor (OCNZ)
- 16-bitars databuss, 8-bitars addressbuss

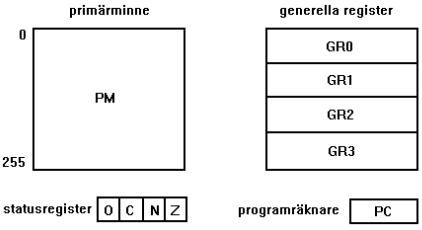

MIA maskininstruktionsformat (instruktioner i PM)

- 2 Instruktionsformat
  - Ett 16-bitars ord
  - Ett 16-bitars ord samt en 16 bitars operand
- Inte samma som i exemplen tidigare!
- Uppbyggnad av maskininstruktionsordet
  - OP anger operation (4 bit)
  - GRx angera vilket generellt register ska användas (2 bit)
  - M anger addresseringsmode (2 bit)
  - ADR minnesaddress (8 bit)

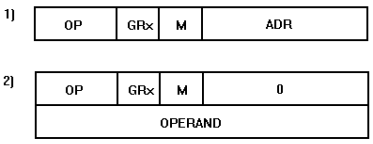

Laboration intern arkitektur mikroprogrammering (MIA)

- 1 delad databuss
  - 1 sändare och 1 mottagare per överföring på bussen
  - Vertikal mikroprogrammering
- Inget MBR register
- IR innehåller aktuell maskininstruktion som utförs
- Mikroprogram i uM
  - Genererar styrsignaler till hela strukturen
- En loopräknare LC för mikrokodsloopar
  - T ex för LSR i uppgift 1 i lab 4

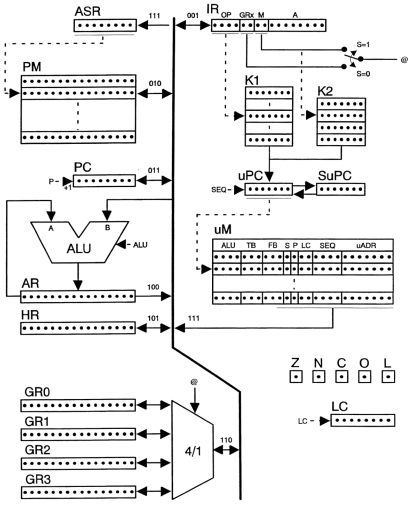

Mikroinstruktionsformat

- ALU styr ALU:ns funktion
- TB anger källan till bussens värde
- FB anger vart bussens värde sparas
- S Välj M eller GRx fält i maskininstruktionen
- P Räkna upp PC
- LC Loopräknare i mikrokoden
- SEQ styr eventuella hopp i mikrokoden
- UADR måladdress vid vissa hopp i mikrokoden

Styrenhetens (CU) styrsekvenser

- 3 faser för utförande av en maskininstruktion
  1: hämta instruktion till IR
  IR = PM(PC++)
  2: Beräkna effektiv adress
  Beroende på M-bitar i IR (dvs adresseringsmode):
  00 (direktadressering) ASR=ADR
  01 (omedelbar) ASR=PC++
  10 (indirekt) ASR=PM(ADR)
  11 (indexerad) ASR=GR3+ADR
  3: Utför operationen
  - En av 16 olika möjliga sekvenser (bestäms av OP-fältet i IR)

Praktiska kommentarer, förberedelsetid

- Min lösning av sorteringsalgoritmen i lab4 tog mig 3-4h att förbereda
  - Jag är van, räkna med mer tid för att lösa uppgiften
- Metodik
  - Beskriv flödesdiagram (speciellt för mer avancerade instruktioner)
  - Beskriv funktion med pseudokod
    - (Kompaktera kod, dvs sätt flera aktiviteter i samma instruktion)
  - Placera i sekvens, bestäm adresser för varje instruktion
  - Översätt till mikrokod (använd excelblad på labhemsidan)
- Min 1:a sorteringsalgoritm med dataexemplet från labanvisningarna: 40391 klockcykler
  - Går att göra mycket bättre (klarar ni det?)

Hur beskriva mikrokod på tentan (och lab)

- Ange alltid källa och mål för alla dataflyttar
  - Mindre risk för fel om t ex ASR:=buss, buss:=PC istället för ASR:=PC
- Ange vad som gäller för uPC (+1 eller annat)
- Ange alltid om ALU-operationer ska påverka flaggorna (kan styras i vissa fall)
- Glöm inte S-biten
- Lägg till kommentarer
  - Kan ge fler poäng på uppgiften även om koden inte riktigt korrekt
- Titta på svaren till gamla tentor
  - Finns på webben

Jämförelse maskinkod och mikrokod

- Programmeringsmässigt ganska lika
  - Kod tolkas steg för steg, hopp kan göras i sekvensen, alla instruktioner ligger på en adress i ett minne
- Mikrokod mer parallell till sin natur
  - Kan få flera saker att utföras i samma klockcykel
- Maskinkod mer generell
  - Arkitekturen internt i processorn kan ändras utan att maskinkoden behöver skrivas om
  - Kan återanvända all tidigare skriven och kompilerad programvara
  - Färre detaljer att hålla reda på

RISC och CISC

Designmål för tidiga mikroprocessorer (< 1990)

- Hårdvara var dyrt, speciellt minne var dyrt
  - IBM PC: Mer än 640 kByte RAM behöver man inte...
  - Instruktionsorden och registren var korta (8 eller 16 bitar långa)
- Programmering gjordes ofta i assembler
  - Låt varje instruktion göra så mycket som möjligt
  - Förenkla programmering om möjligt
  - Numera används högnivåspråk (kompileras)
- Få register, enkel dataväg, få olika instruktioner
  - Avkodning inte allt för svår
- Bakåtkompatibla
  - Tidigare skriven kod fungerade även på nya processorer

Vidareutveckling från 16 bitars datorer och framåt

- Fler interna register
  - Fler styrsignaler behövs
- Fler allt mer komplexa instruktioner och addressmoder (exempel från 68000)
  - MOVM.L D1-D3/A0-A2, -(A7) ; flytta D1-D3, A0-A2 till stacken
  - DBEQ D0,addr ; test condition, if not true decrement register and branch
- Allt mer och längre instruktionssekvenser
  - Större och längre mikrokod
- Totalt sett ger det all mer styrlogik/mikroprogramminne
- Känd som CISC (Complex Instruction Set Computer)

Analys av 68000

- Processor i Amiga 500
  - Ganska populär hemdator under 80 och 90-talen
  - Samtida ungefär med första IBM PC (1987)
- Processorn användes även av Apple i Macintosh-datorer
- Baserat bl a på ”reverse engineering”
  - Görs även idag, finns många websiter med intressanta bilder och analyser från aktuella designer
- Motsvarande patent och vetenskapliga tidningsartiklar finns även för aktuella processordesigner
- 70% av ytan till avkodning/kontroll av processor (CU-delen)
  - 30% utför beräkningar/flytt av data

Detaljerad case study

- Se separata slides (se föreläsningshemsidan)
  - TSEA28_Lecture11_68000.pdf
  - Sammanställt av Andreas Ehliar (förra föreläsaren i kursen)
- Mycket bilder av fysisk chip (reverse engineered)
- Patent och publikationer innehåller en hel del information
- Främst till för den som är extra intresserad

Exempel på gjorda optimeringar

- Nano-kod
  - Kontrollsignaler ofta likadana i mikrokoden
    - Alla möjliga kombinationer används aldrig
    - Olika sekvenser
  - Reducera mängd mikrokod genom två stegs kontrollsignalgenerering
- Exempel: Antag 200 olika maskin-instruktioner, 4 steg/instruktion, 150 bitar bred mikrokod
  - 200*4*150 = 120 000 bitar minne
- Om endast 120 unika mikrokods-kombinationer
  - 7 bitar ersätter varje orginalrad i mikrokodsminnet
  - 7*200*4 + 150*120 = 23 600 bitars minne

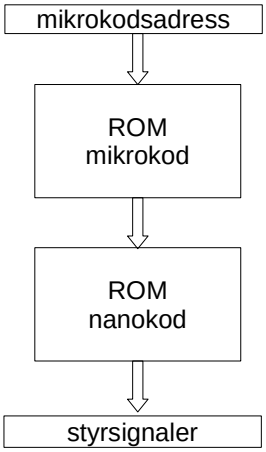

Analys av prestanda

- CISC (Complex Instruction Set Computer)
  - Stor och komplicerad instruktionsavkodning
  - Långa instruktioner
    - Många klockcykler för varje instruktion
  - Långsamma klockcykler
    - Stora minnen används för avkodning
  - Viss parallellism mellan olika interna operationer
    - Flytta mellan register
    - Räkna upp PC
    - Beräkna minnesadresser

Alternativ för bättre prestanda/effektivitet

- RISC (Reduced Instruction Set Computer)
  - Färre och enklare instruktioner än för CISC
  - Minnesaccess ofta begränsad
  - Färre addresseringsmoder
- Exempel på RISC-processorer
  - ARM (finns i smartphones), MIPS (t ex routrar etc.), RISC-V (t ex i hårddiskar)
- Program tar ofta större plats i programminnet för RISC än för CISC
  - Fler men enklare instruktioner
  - Minne har blivit billigt...

Load-Store arkitekturer

- Endast två instruktioner får tillgång till minne
  - LOAD : läs från minnet
  - STORE: Skriv till minnet
- Oftast ytterligare begränsningar
  - Begränsat antal adresseringsmoder
  - Maximalt ett register ändras per instruktion
- Ofta sedda som RISC-arkitekturer
  - RISC har lite olika betydelse
  - Finns ingen exakt definition
- MIA (lab 4) ej Load-Store, ARM nästan Load-Store (har push/pop)

Load-Store arkitektur, forts.

- Exempel på instruktioner som INTE finns i en typisk RISC

```
; Flyttar värde mellan minnesadress 0x10080 till adress 0x4000
    move 0x10080,0x4000 ;  två minneåtkomster!
; läs värdet i minnesadress 0x10084, bitvis logisk or med 0x04,
; skriv tillbaks resultat till minnesadress 0x10084
    or 0x10084,#0x04 ; läs och skriv till minne, inte bara skriv eller läs
```

- Eventuellt möjlig RISC instruktion

```
    move.b (a0)+,d0 ; två register ändras!
```


Antal operander

- Färre instruktioner => Färre bitar behövs för opcode-delen av maskininstruktionen
  - Fler bitar tillgängligt för annat
  - Ökad ordbredd på processor ger fler tillgängliga bitar i maskinkodsordet
- En typisk RISC brukar ofta ta tre register som parametrar till instruktionen istället för två
  - 68000: add.b d0,d1 ; d1 = d1 + d0
  - ARM: add r0,r1,r2 ; r0 = r1 + r2
  - Omvänd ordning på destination jämfört med 68000

Villkorliga hopp i RISC

- Villkorliga hopp fungerar ofta som vanligt
  - Uppdatera programräknare om flagga/flaggor stämmer med villkor
- Undantag finns
  - Flaggregister kan saknas, villkor kan istället ligga inbakat i hoppinstruktionen
  - Ex: MIPS, RISC-V: beq r1,r2,label ; hoppa till label om r1=r2
- Även villkorlig exekvering av andra instruktioner kan finnas
  - Ex: ARM: ADDEQ r1,r2,r3; Om Z = 1 utför r1=r2+r3

Fördelar med villkorliga instruktioner

- Hittills varit tvungna att hoppa i kodsekvensen för att utföra villkorliga instruktioner
  - Ex: Översätt 4-bitarstal till hexadecimalt tal i ASCII-representation

```
    AND R0,#0x0F   ; Plocka fram 4 minst signifikanta bitarna
    ADD R0,#0x30   ; ASCII-kod för '0' är 0x30
    CMP R0,#0x3A   ; ASCII-kod för 'A' är 0x41, inte 0x3A
    BLT   Done     ; Klar om 0-9
    ADD R0,#0x07   ; 0x3A+7 = 0x41
Done:
```

  - Denna lösning kräver hopp, trots att det bara är en instruktion extra i fallen A-F.
- Villkorliga instruktioner (pseudokod, ej riktig ARM-assembly)

```
    AND R0,#0x0F
    ADD R0,#0x30
    CMP R0,#0x3A
    ADD.LT R0,#0x07    ; Instruktion avkodas för alla fall, men påverkar bara R0 om A-F
Done:
```

  - Denna lösning snabbare och färre instruktioner. RISC inte alltid större och långsammare kod!

Subrutiner och länkregister i CISC

- I en CISC används oftast stacken vid subrutinanrop
  - JSR sparar återhoppsadress på stack (liknar hur avbrott hanteras i Darma)
  - RTS återställer PC mha data från stacken
  - Dessa instruktioner läser/skriver i minnet (stacken) utan att vara rena LOAD/STORE instruktioner
- JSR subrutin (Jump SubRoutine)
  - Kopiera adress till nästa instruktion (PC:s nya värde) till stacken
  - Hoppa till subrutinen (sätt PC till adressen för subrutin)
- RTS (ReTurn from Subroutine)
  - Läs värde från stack, placera i PC

Subrutiner och länkregister i RISC

- I en strikt load-store-arkitektur får inte JSR/RTS finnas
  - Dessa instruktioner läser/skriver i minnet (stacken) utan att vara rena LOAD/STORE instruktioner
- Alternativ till JSR/RTS: Länkregister
  - Vid subrutinanrop sparas återhoppsadressen i ett länkregister
    - ARM: lr = r14
  - Vid återhopp: Sätt PC = länkregister
- Stack kan fortfarande skapas i en load-store-arkitektur
  - Peka på stack med ett av registren
  - Spara i minnet följt av ökning/minskning av registervärdet, exempel:

```
ADD R15,R15,1     ; öka stackpekare med 1
STORE LR,R15      ; Lägg LR värdet på stacken
```

Subrutin med länkregister, exempel

```
subrutin1:
    push   lr          ; Spara undan återhoppsadress
    ....
    bl    subrutin2    ; Hoppa och länka aktuell PC (dvs LR = PC)
    ....
    pop    lr          ; Återställ LR och hoppa
    bx     lr          ; tillbaks (hoppa till adress i LR-register)

subrutin2:             ; Denna subrutin anropar inte någon
                       ; annan subrutin. Alltså behöver inte
                       ; lr sparas undan
    ....
    bx     lr          ; hoppa tillbaks
```

- Mer beskrivning av detta hittas i avsnitt 3.8.1 i kursboken

Enklare instruktionsformat

- Enklare instruktionsformat ger enklare avkodning
  - Jfr MIA-systemet
  - Fasta registerfält (avkodar alltid register på samma sätt)
  - Ofta fix längd på instruktionen i RISC
    - MIA-systemet har två olika längder (1 eller 2 ord)
  - Vissa kombinationer onödiga/har samma funktion
    - and r0,r0,r0
    - or r0,r0,r0
  - Svårighet med längd på Omedelbar operand
    - Kortare än ordlängden
    - Flera möjliga lösningar

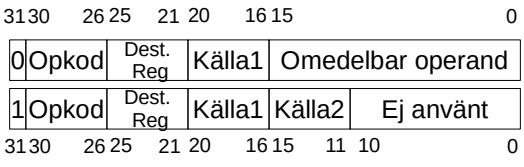

Sammanfattning RISC

- Enklare instruktionsformat => Lättare bygga avkodare
  - Mindre logik/yta för avkodare
- Få instruktioner => Lättare bygga avkodare och styrmodul
- Insparad yta/transistorer kan användas bättre
  - Fler eller snabbare exekveringsenheter
  - Fler register
- Alternativt sparad yta => Billigare chip

Datorprestanda

- Klockfrekvens har dålig koppling till prestanda
  - Allt från 1 klockcykel till > 15 klockcykler per instruktion
  - Antal klockcykler varierar med vilken instruktion det handlar om
- Prestandamått MIPS: Million Instructions Per Second
  - Bättre mått än klockfrekvens
  - Fortfarande otydligt: Vad består en instruktion av?
    - RISC behöver fler instruktioner än CISC?
- Bättre mått: SPEC (Standard Performance Evaluation Corporation)
  - Benchmarkprogram fokuserar på tid för att slutföra en definierad uppgift (källkod finns)
  - Fortfarande inte samma som upplevd hastighet hos dator
  - Flera olika delar testas (heltal, flyttal) med olika deluppgifter

Prestandaexempel + area

- Prestandasiffror från boken ”Embedded software development with C”

	MIPS:	Antal transistorer
MC68000:	Ca 1 MIPS vid 8 MHz	68000
MC68020:	Ca 4 MIPS vid 20 MHz	200000
80386DX:	Ca 8.5 MIPS vid 25 MHz	275000
ARM2:	Ca 4 MIPS vid 4 MHz	25000

Von Neumann och Harvard

Ytterligare förbättringar

- Analysera sekvens av operationer i en processor
  - Hämta instruktion
  - Avkoda instruktion
  - Hämta operander
  - Utför instruktion (beräkning/flytt)
  - Spara resultat
- De flesta delar i processorn används inte hela tiden
  - Borde gå att hämta nästa instruktion medan föregående instruktion avkodas
    - Inte säkert den kan användas om t ex hopp utförs
  - Idé: Överlappa operationer från olika instruktioner
    - Svårt när allt måste hämtas/skrivas från/till samma minne (instruktion och data)

Datorarkitektur: von Neumann

- Idé att överlappa flera instruktioner kallas pipelining
- Förenklas om få olika möjliga sekvenser av styrsignaler
- Förenklas om nästa instruktion kan läsas parallellt med att data läses och skrivs i minnet
  - Går inte med arkitektur som använts hittills: von Neumann.
  - Minnebussen mellan processor och minne är en flaskhals
- Vissa fördelar med von Neumann
  - Enkel programmeringsmodell
  - Behöver inte bestämma i förväg andel program vs data minne
  - Kan hantera program som vilket data som helst

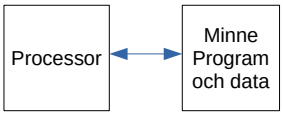

Von Neumann

Datorarkitektur: Harvard

- Ny arkitektur: Dela minnet
  - Programminne för sig
  - Dataminne för sig
  - Känt som Harvard-arkitektur
- Fördelar
  - Kan både läsa programinstruktion samtidigt som data läses
  - Kan inte skriva över programmet av misstag (undviker självmodifierande kod)
- Moderna processorer ibland byggda som Harvard men beter sig som von Neumann
  - Bästa av båda världar

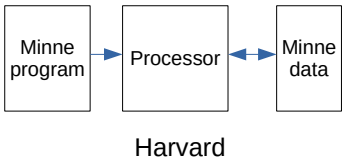

Harvard

Enkel RISC-baserad struktur

- Ska nu bygga om arkitekturen till RISC-typ
  - Få instruktioner, ingen/nästan ingen mikrokod
  - Load-Store arkitektur, bara 1 minnesaccess per instruktion
  - Använder Harvardarkitektur
- Placera alla generella register i en registerfil (RF)
  - Ett block där alla register ligger i, och två register kan läsas och 1 skrivas per gång, klockad som tidigare
  - Väljer vilka register mha tre adresser
  - Ett datavärde in och två ut
  - En styrsignal avgör om skrivning i register sker

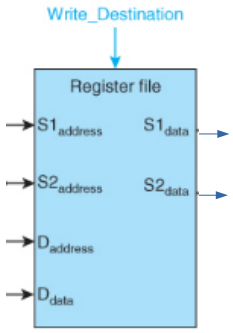

Enkel RISC-baserad struktur, forts.

- Enkelt exempel från kursboken (avsnitt 7.2)
  - Samma byggblock som tidigare

FIGURE 7.14 Adding control signals to the computer

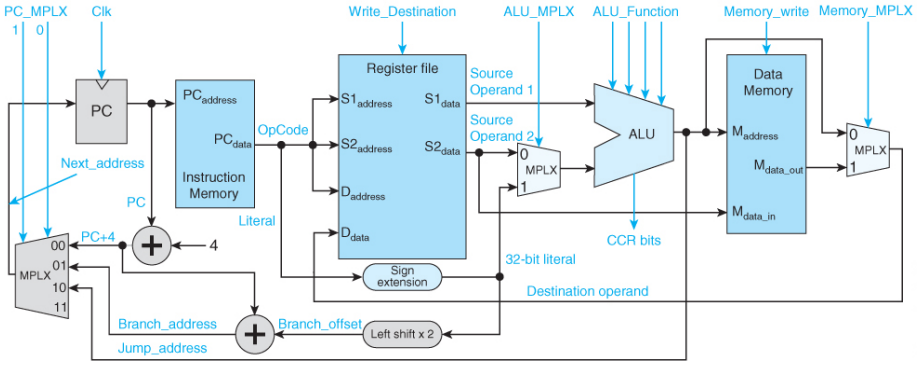

Chapter 7 Handout från http://alanclements.org/supplements.html

Exekveringstid i exemplet

- Klockfrekvens begränsas av längsta väg från register till nästa register
  - Instruktion LDR D,(S1,#L) ; Läs minnescell som (S1) +L pekar på
  - $t_{cycle} = t_{pc}$
    $+ t_{Imem}$
    $+ t_{RF}$
    $+ t_{ALU}$
    $+ t_{Dmem}$
    $+ t_{MPLX}$
    $+ t_{RF}$

FIGURE 7.14 Adding control signals to the computer

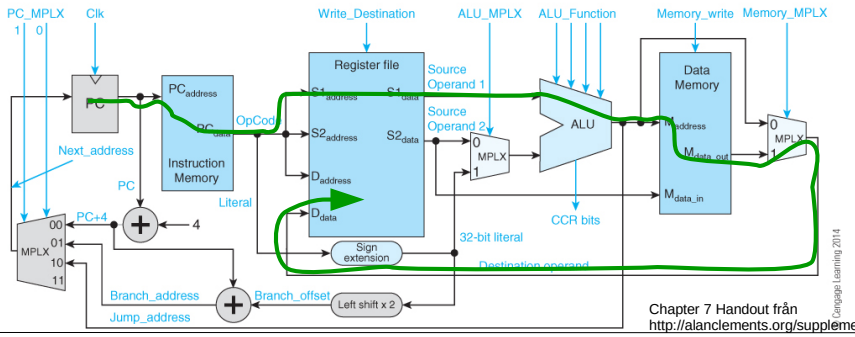

Chapter 7 Handout från http://alanclements.org/supplements.html

Pipelining, 1:a försöket

- Korta ned t_{cycle} genom att läsa nästa instruktion innan föregående är slut
  - Kräver ett register mellan Imem och resten av processorn

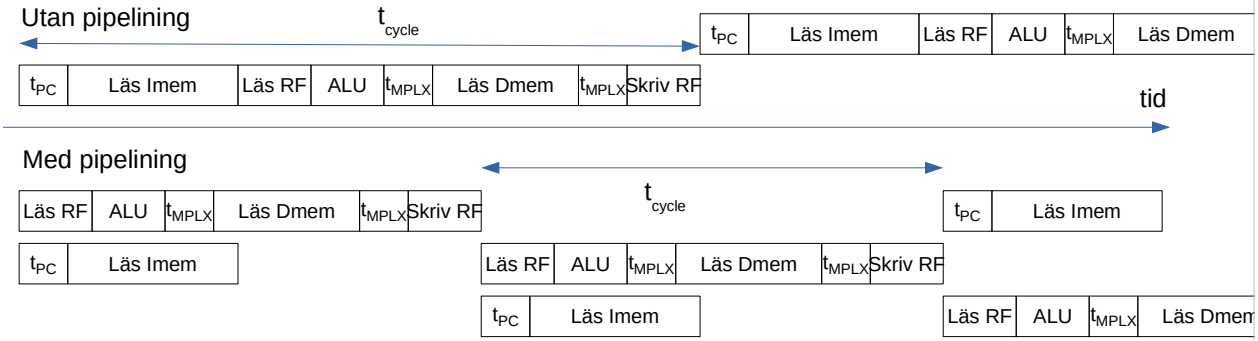

Pipelining: Fler steg

- Kan dela upp instruktionen ytterligare (Ex 5 steg)
  - Hämta instruktion
  - Läs operand
  - Beräkna (ALU-operation)
  - Minnesaccess
  - Skriv till registerfil

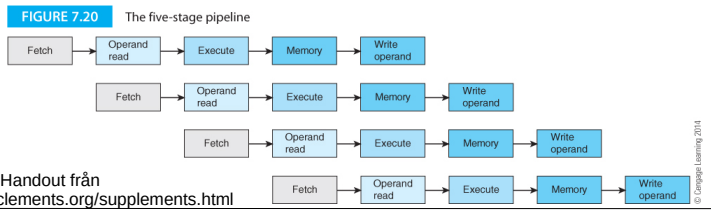

Chapter 7 Handout från http://alanclements.org/supplements.html

Pipelining: Fler steg, forts.

- Borde ge upp till 5 gånger högre klockfrekvens
  - Ger andra problem
    - Hoppaddress beräknas sent
    - Läsning från dataminne till register
    - Användning av registervärde innan värdet tillgängligt

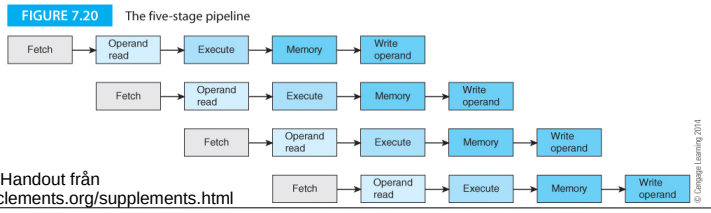

Chapter 7 Handout från
http://alanclements.org/supplements.html

LINKÖPINGS UNIVERSITET